

Gelişmişlik Açısından İki Farklı Yöredeki Tarım İşletmelerinin Yapısı ve Gelecekteki Durum Tahmini: Tokat İli Merkez İlçe Örneği

Adnan Çiçek^{1*}, Merve Ayyıldız²

¹Tarım Ekonomisi Bölümü, Ziraat Fakültesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye

²Tarım Ekonomisi Bölümü, Ziraat Fakültesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye

*SorumluYazar: adnan.cicek@gop.edu.tr

*Konuşmacı: adnan.cicek@gop.edu.tr

Sunum/Paper Tipi: Oral / Tam Metin

Özet - Tarımsal üretimi gerçekleştiren işletmeler sosyal ve ekonomik yapı açısından farklılık göstermektedir. Tarımsal bölgelerin ve hatta mikro sayılabilecek alt bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, coğrafi ve iklimsel farklılıkları tarımsal faaliyetlere ve üretim-verimlilik düzeyine etki etmektedir. Bu çalışmada kırsal köyler ile ova köyleri arasındaki coğrafi, iklimsel ve kültürel farklılıkların sosyo-ekonomik hayata, üretimin sürdürülebilirliğine ve göç olgusuna etkileri araştırılmış ve bu amaca ulaşmak için Tokat ili Merkez ilçeye bağlı Söngüt Köyü ile Çat Beldesinde 120 üretici ile yüz yüze görüşülerek yapılan anket verilerinden yararlanılmıştır. Araştırmada, işletme sahiplerinin yaş ortalamasının ve hane halkı sayısının dağ köyünde daha yüksek, eğitim düzeyinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Arazi varlığı ortalaması dağ köyünde bir miktar daha yüksek olmakla birlikte, ova köyündeki arazilerin sulu arazilerden oluşması ve üretim desenini zenginleştirilmesi, işletme başına düşen ortalama bitkisel üretim gelirinin ova köyünde daha yüksek gerçekleşmesine neden olmaktadır. Diğer yandan dağ köyünde yoğun olarak hayvancılık yapıldığı ve geçimin büyük ölçüde hayvancılığa dayalı olduğu belirlenmiştir. Tarım dışı gelir, her iki köyde de toplam aile geliri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Araştırmada ulaşılan en önemli bulgulardan birisi dağ köyünde gelir düşüklüğüne rağmen, göç etme eğiliminin ova köyüne göre daha az olduğudur. Sonuç olarak, ekonomik dar boğazların her iki bölgede de mevcut olduğu bununla birlikte yaşam standartları kırsal alanlar ile kıyaslandığında kırsal alanların oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler - Tarım İşletmeleri, Üretim Yapısı, Tokat İli, Bölgesel Farklılık, Gelişmişlik Düzeyi

The Structure Of The Agricultural Enterprises In Two Different Regions In Terms Of Development And Forecasting The Future Situation: Central District Case Of Tokat Province

Abstract – The enterprises performing agricultural production differ in terms of social and economic structure. Differences in socio-economic characteristics, geographical structure and climate of agricultural regions and even micro-sub-regions effects agricultural activities and production-productivity level. In this study, it is aimed to investigate the effects of geographical, climatic and cultural differences between mountain villages and plain villages on socio-economic life, production sustainability and migration. In order to achieve this aim, face-to-face survey data were used with 120 producers in Söngüt Village and Çat Village of Tokat province. In the research, it was determined that the average age of the producers and the number of households were higher and the education level of the producers was lower in the mountain village. Although the average land size is slightly higher in the mountain village, the fact that the land is composed of irrigated lands and that it enriches the production pattern causes the average crop production income per enterprise to be higher in the plain village. On the other hand, it was determined that livestock breeding was intensive in mountain villages and livelihood was largely based on it. Non-agricultural income has an important place in total family income in both regions. One of the most important findings in the research is that while the farms in the mountain village have lower income, the tendency to migrate is higher in the plain village rather than in the mountain village. As a result, it is seen that there are economic difficulties in both regions, however, when the living standards are compared with the urban areas, it is seen that the standard of living in these regions lags far behind the urban areas.

Keywords – Agricultural Enterprises, Production Structure, Tokat Province, Regional Difference, Developing Level

I. GİRİŞ

Tarım sektörünün ülke ekonomisine çok yönlü katkısı bulunmaktadır. Bunlar; ülke nüfusunun beslenmesi, milli gelire ve istihdama katkı sağlaması, sanayi sektörünün hammadde ihtiyacının karşılaması, sanayiye sermaye aktarması, ihracata doğrudan ve dolaylı katkıda bulunması şeklinde özetlenebilir. Tarımsal üretimin gerçekleştirildiği işletmeler, çok sayıda ve birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Ayrıca söz konusu işletmelerin yer aldığı köylerin

çok farklı özellikleri bulunmaktadır. Köy yerleşmeleri, çoğu kez küçük birer kır yerleşme şekli olarak düşünülmesine rağmen, aslında sahip oldukları adları, yerleştikleri konumları, farklı iktisadî faaliyetlerin yürütüldüğü yerleşme yerleri çevresindeki hayat sahaları, gerçekleştirilen iktisadî faaliyet türleri, fonksiyon ve fizyonomileri vs. ile birbirlerinden çok farklı özelliğe sahip karmaşık yerleşme üniteleridir [1]. Yoğun olarak kırsal yerleşim birimlerinde yer alan işletmelerin fiziki ve ekonomik yapılarının yanı sıra,

sosyal yapıları da önemlidir. Türkiye’de uzun dönemde tarımsal üretimin gerçekleştirildiği köylerin ve bu köylerde bulunan işletmelerin yapısı sürekli değişim göstermektedir. Özellikle son yıllarda kırsal göçlerin artması sonucu işletmecilerin yaş ortalamasının yükselmesi ve genç nüfusun tarım sektöründen ayrılması söz konusudur. Ayrıca geçmiş yıllarda aşırı nüfus nedeniyle işletmelerin ortalama arazi varlığının azalması ve miras hukukundan kaynaklanan nedenlerle arazilerin parçalanması da önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Tarımsal üretimi gerçekleştiren işletmeler sosyal ve ekonomik yapı açısından farklılıklar göstermektedir. Tarımsal bölgelerin ve hatta mikro sayılabilecek alt bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri tarımsal faaliyetlere ve üretim-verimlilik düzeyine etki etmektedir. Bu farklılıkta toprak ve iklim faktörlerinin etkisi olduğu gibi, toplumsal yapının da etkisi söz konusudur [2]. Tarımsal üretimin gerçekleştirildiği tarımsal işletmelerin yapısının ve sorunlarının bilinmesi, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Tarım arazilerinin çeşitli nedenlerle parçalanması sonucu, tarım işletmelerinin çok parçalı, küçük ölçekli işletmelere dönüşmesi, çiftçinin geçimini sağlayacak yeterli geliri elde edememesi köyden kente doğru yaşanan göçün ekonomik nedenleridir [3] Kırsal göçler sadece kırsal alanlardaki işsizlik ve fakirlikten değil, aynı zamanda kırsal alanlarda önemli gelir sağlayan büyük toprak sahiplerinin göç ederek yatırımlarını sanayi şehirlerine yapmasıyla da gerçekleşmiştir [4]. Diğer taraftan, 1950’li yıllardan itibaren özellikle baraj ve sulama projelerinde baraj gölü ve koruma havzası nedeniyle ilçe ve köyler arazileri ile birlikte istimlak edilerek bu bölgelerdeki halk ya yeni iskân bölgelerine ya da tercih ettikleri yerleşim birimlerine göç etmek zorunda kalmışlardır [5]. Ekonomik nedenlere veya zorunlu kamulaştırmalara bağlı olarak yaşanan kırsal göçler sonucu, tarımsal nüfus ve tarım işletmesi sayısı azalmalar göstermiştir. Halen tarımsal faaliyet yapan işletmelerin yapılarının bilinmesi ve geleceğe yönelik olarak ekonomik bütünlüğün korunarak işletme gelirlerinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Tokat İli Merkez ilçeye bağlı farklı gelişmişlik düzeylerine sahip iki köy (kır ve ova köyü) incelenerek, coğrafi, iklimsel ve kültürel farklılıkların sosyo-ekonomik hayata, üretimin sürdürülebilirliğine ve göç olgusuna olan etkileri araştırılmıştır. Ova ve kırsal köylerdeki işletmelerin arazi büyüklüğü, üretim deseni, hayvan varlığı, göç durumu, gelir durumu ve geleceğe ait beklenti ve görüşler gibi birçok özellik karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada kırsal köyler ile ova köyleri arasındaki gelişmişlik farklarının nedenleri ile geleceğe ilişkin düşüncelerin farklılıklarının nedenleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin benzer araştırmalara kaynak oluşturacağı ve makro düzeyde karar alıcılara ışık tutacağı hedeflenmiştir.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini iki yerleşim biriminde yüz yüze anket tekniği ile elde edilen veriler oluşturmuştur. Yerleşim birimlerinin seçimi gayeli olarak belirlenmiştir. Bu seçimde coğrafi farklılık ile gelişmişlik düzeyi farklılığı birlikte dikkate alınmıştır. Söz konusu yerleşim birimleri Tokat ili Merkez ilçeye bağlı Söngüt Köyü (ova köyü) ile dağlık

alandaki bulunan Çat Beldesidir. Söngüt köyünde tam sayım yapılmış ve buna eşdeğer olacak şekilde her iki yerleşim biriminde de 60 anket olmak üzere toplam 120 anket yapılmıştır. Anket çalışması sonucu elde edilen veriler karşılaştırmalı çizelgeler şeklinde verilmiş ve yorumlanmıştır.

III. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapılan araştırmada dağ ve ova köylerindeki yerleşim birimlerindeki işletmecilere ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1’de görülmektedir. Dağ köyde yaşayan üreticilerin yaş ortalaması (54,75) ova köyündekilere (50,86) göre daha yüksek, eğitim düzeyleri ise daha düşüktür. Ayrıca daha uzun süredir işletmecilik yapmaktadırlar ve ailede yaşayan nüfus (6,58 kişi) ova köyüne göre (5,25 kişi) daha fazladır.

Çizelge 1. Üreticilerin Demografik Özellikleri

Özellik	Yerleşim Birimi	Frekans	(%)	
Yaş	Ova	60	50,86	
	Dağ	60	54,75	
Eğitim Durumu	Ova	Okur-Yazar	1	1,67
		İlkokul	23	38,33
		Ortaokul	15	25,00
		Lise	20	33,33
		Üniversite	1	1,67
		Toplam	60	100,00
	Dağ	Okur-Yazar	0	0,00
		İlkokul	32	53,33
		Ortaokul	12	20,00
		Lise	16	26,67
		Üniversite	0	0,00
		Toplam	60	100,00
Üreticilik Yapılan Yıl Sayısı	Ova	60	31,80	
	Dağ	60	35,30	
Ailedeki Ortalama Kişi Sayısı	Ova	60	5,25	
	Kırsal	60	6,58	
Sosyal Güvenlik Durumu	Ova	SGK	15	25,00
		BAGKUR	39	65,00
		Güvence Yok	6	10,00
		Toplam	60	100,00
	Dağ	SGK	9	15,00
		BAGKUR	42	70,00
		Güvence Yok	9	15,00
		Toplam	60	100,00

Her iki yerleşim biriminde de sosyal güvenlik kapsamında olanların oranı oldukça yüksektir. Sosyal güvenlik kapsamında olmayanların oranı dağ köyünde %15,00 ve ova köyünde %10,00 olarak belirlenmiştir. Demografik verilere ilişkin bilgiler, ülkenin benzer bölgelerinde yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir.

Yapılan araştırmada ova ve dağ köylerinde bulunan üreticilerin işletme arazisi miktarlarının Türkiye ve bölge ortalamasının oldukça altında olduğu belirlenmiştir (Çizelge 2). Nitekim ova köylündeki ortalama işletme arazisi miktarı 22,18 dekar ve dağ köydeki ortalama işletme arazisi miktarı 27,55 dekar’dır. Ova köyündeki işletme arazisinin %93,33’ü sulu araziden oluşurken, dağ köyündeki arazinin %96,67’si kuru arazidir. Bu durum üretim desenine yansımakta ve ova köyünde münavebe nedeniyle buğday üretimin yanı sıra sulu şartlarda üretimi yapılan mısır, şeker pancarı, sebze ve meyve üretimi söz konusudur. Dağ köyünde ise kuru şartlarda tarım yapılmakta ve buğday, arpa, fiğ, nohut ve yulaf üretimi yapılmaktadır.

Çizelge 2. Arazi Varlığı, Niteliği ve Üretim Deseni (da)

	Arazi Varlığı (da)	Niteliği	(%)	Üretim Deseni (da)	
Ova	22,18	Sulu	93,33	Buğday	10,37
				Mısır	10,88
				Şeker Pancarı	0,25
		Kuru	6,67	Sebze	0,63
				Meyve	0,05
Dağ	27,55	Sulu	3,33	Buğday	12,60
				Arpa	10,03
				Fiğ	2,37
		Kuru	96,67	Nohut	2,38
				Yulaf	0,17

Dağ köyünde büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı ova köyüne göre yüksektir (Çizelge 3). Nitekim dağ köyünde işletme başına düşen küçükbaş hayvan varlığı 11,40 iken, büyükbaş hayvan varlığı 9,66 adettir. Ova köyünde ise işletme başına sadece 3,03 adet büyükbaş ve 7,85 adet küçükbaş hayvan yer almaktadır. Bu verilere göre dağ köyündeki işletmelerin kuru şartlarda bitkisel üretimin yanı sıra büyükbaş hayvancılık yaptıkları görülmektedir. Bu durum işletmelerin gelirine de yansımaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 3. Hayvan Varlığı (ortalama, adet)

Hayvan Varlığı	Ova (adet)	Dağ (adet)
Ortalama Büyükbaş Hayvan Sayısı	9,66	3,03
Ortalama Küçükbaş Hayvan Sayısı	11,40	7,85

Çizelge 4'deki veriler incelendiğinde ova köyündeki işletmelerin bitkisel üretim gelirinin dağ köyündeki işletmelere göre yüksek olduğu görülmektedir. Halbuki ova köyündeki işletmelerin arazi genişliği daha azdır. Bunun nedeni sulu şartlarda üretim yapılmasından kaynaklanmaktadır. Hayvancılık geliri dağ köyünde daha yüksektir ve her iki yerleşim biriminde de hayvancılık geliri bitkisel üretim gelirine göre daha fazladır. Özellikle dağ köyünde hayvancılık gelirinin bitkisel üretim gelirine göre yaklaşık 4 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durumda tarım işletmelerinin ekonomik yapısı açısından temel belirleyicinin arazi büyüklüğünü yanında, hayvan sayısının da olduğunu ifade etmek gerekir.

Çizelge 4. Gelir Durumu (ortalama, TL)

Yerleşim Birimi	Ova	Dağ
Bitkisel Üretim Geliri	17.729,66	7.443,83
Hayvancılık Geliri	25.396,66	29.579,66
ÇKS Geliri	482,43	500,78
Hayvancılık Destekleme Geliri	610,50	904,25
Tarım Dışı Gelir	22.790,00	23.563,33
Toplam Aile Geliri	67.009,25	61.991,85
Fert Başına Gelir	12.763,67	9.421,25

İşletme geliri içerisinde bitkisel ve hayvansal üretim gelirlerinin yanı sıra, çiftçi kayıt sistemine kayıt yaptıran işletmelere ödenen destekleme gelirleri ile hayvancılık destekleme gelirlerinin de önemli olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bu oranların bölge şatlarında düşük olduğu ifade edilebilir. Nitekim ova köyündeki işletmelerin yıllık bitkisel ve hayvansal gelirlerinin %2,53'ü kadar, dağ köyünde ise %3,79'u kadar destekleme geliri söz konusudur. Bunların dışında asıl önemli olan toplam aile geliri içerisinde tarım dışı gelirin önemli bir yer tutmasıdır. Çizelge 4 incelendiğinde ova köyünde işletme başına yıllık 22.790,00

TL (toplam aile gelirinin %37,01'i) ve dağ köyünde ise 23.563,33 TL (toplam aile gelirinin %38,01'i) tarım dışı gelir söz konusudur. Bunun tamamına yakının emeklilik geliri olduğu söylenebilir. Bu durum köylerdeki ekonomik yapının ve sosyal yardım politikalarının değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Tarımın üretimin sürdürülebilirliğinin ilk koşulu tarım işletmelerinin varlığının korunmasına bağlıdır. Yapılan araştırmada işletmelerin 10 yıl öncesine ait bazı önemli verileri, şimdiki durum ve gelecek 10 yıl içerisinde nasıl bir değişim beklentisi içerisinde olduklarını ait bilgilere yer verilmiştir (Çizelge 5). Söz konusu veriler incelendiğinde; ailede yaşayan toplam kişi sayısının geçmiş on yıl içerisinde önemli ölçüde azaldığı ve gelecek 10 yıl içerisinde bir miktar azalacağını göstermektedir. Ortalama işletme genişliğinin 10 yıllık süreçte azaldığı ve gelecekte daha fazla azalmayacağı belirlenmiştir. Ailede yaşayan nüfus sayısının azalmasının en önemli nedeni yaşanan göçlerdir. Türkiye'de köyden kente göçün nedenleri daha spesifik olarak düşünüldüğünde bunlar genel olarak köylerin geri kalmışlığı ve bunun nedeni olan tarımsal faktörlere bağlanabilir [6-7]. İfade edilen bu nedenler ve sonuçların toplamı köyden kente göçlerin kentteki ve köydeki yansımaları olarak da ifade edilebilir [8].

Özellikle hayvan varlığında 10 yıllık dönemde çok büyük azalma yaşanmıştır. Nitekim 10 yıl önce ova köyündeki işletmelerde 25,01 adet küçükbaş hayvan bulunurken, günümüzde bunun 9,66 adete düştüğü, kırsal köyde ise 23,53 olan küçükbaş hayvan sayısının 11,40 başa düştüğü ve gelecekte daha fazla azalmayacağı belirlenmiştir. Büyükbaş hayvan varlığındaki azalma çok daha fazladır. Ova köyünde 10 yıl önce işletme başına 11,25 adet büyükbaş hayvan bulunurken, günümüzde 3,03 başa düştüğü, aynı şekilde dağ köyünde ise 26,05 olan sayının 7,85'e düştüğü ifade edilmiştir. Bu azalma her iki bölgede de hayvancılığın terk edilmeye başlandığı ve arazi miktarı ile hayvan sayısının azalmasının miras yolu ile bölünmeden kaynaklandığı şeklinde ifade edilebilir. Hayvan sayısındaki azalmanın ahr ve ağıl kapasitesine olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

Çizelge 5. Yerleşim Birimlerinde 20 Yıllık Süreçte Bazı Önemli Kriterlerin Değişim Seyri

Kriterler	10 Yıl Önceki Durum		Mevcut Durum		10 Yıl Sonrası Tahmini		
	Ova	Dağ	Ova	Dağ	Ova	Dağ	
Ortalama Birey Sayısı(adet)	8,65	10,38	5,25	6,58	4,73	5,36	
Arazi varlığı (da)	32,45	30,61	22,18	27,55	23,65	27,70	
Hayvan Varlığı (Adet)	Küçükbaş	25,01	23,53	9,66	11,40	10,15	10,86
	Büyükbaş	11,25	26,05	3,03	7,85	0,31	6,71
Ahr Kapasitesi (Baş)	27,80	30,28	24,13	25,50	20,38	23,41	
Ağıl Kapasitesi (Baş)	15,66	31,50	4,75	13,41	2,41	11,58	
Traktör Sahipliği (%)	86,67	73,33	63,33	66,67	56,67	63,33	
Gelir Yeterlilik Durumu (%)	85,00	78,33	61,67	70,00	60,00	63,33	
Borçluluk Durumu (%)	18,33	16,67	35,00	38,33	31,67	38,33	
Kente Göç Etme İsteği (%)	11,67	0,00	15,00	3,33	18,33	3,33	

İşletmelerin 10 yıllık süreçte traktör sahipliği oranının azaldığı, gelecek 10 yıl içerisinde biraz daha azalacağı saptanmıştır. Aynı zamanda her iki yerleşim biriminde yeter gelirlilik oranının azaldığı ve borçlu işletme oranının arttığı belirlenmiştir. Bütün bunlara rağmen kente göç etme

isteğine ilişkin oranın hem ova ve hem de dağ köyündeki işletmelerde çok düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, uzun dönemde kente olan göçlerin ciddi ölçüde yavaşlama seyri olduğunu göstermektedir.

Tarımsal üretimi gerçekleştiren işletmelerde üreticilerin yaş ortalaması yüksektir ve gelecek yıllarda işletmedeki tarımsal faaliyetlerin kimler tarafından gerçekleştirileceği konusu önemlidir. İşletmeci yaş ortalamasının azaltılması yönünde yürütülen genç çiftçilere yönelik projelerin, söz konusu ortalamayı önemli düzeyde düşürmeyeceği bilinen bir gerçektir. Tarım işletmelerinde tarımsal faaliyetler genel olarak babadan oğula sürdürülmektedir. Yapılan araştırmada ova köyündeki işletmecilerin %75,00'i, dağ köyündeki işletmecilerin ise %68,33'ü işletmenin devamının olmayacağını belirtmişlerdir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Gelecekte İşletmenin Varlığını Kim veya Kimlerin Sürdüreceği

	Gelecekte İşletmenin Varlığını Kim veya Kimlerin Sürdüreceği					
	Çocuklarını veya Çocuklarından Biri		Devam Ettiren Olmaz		Toplam	
Yerleşim Birimi	Ova	Dağ	Ova	Dağ	Ova	Dağ
Frekans	15	19	45	41	60	60
(%)	25,00	31,67	75,00	68,33	100,00	100,00

Çizelge 7. Gelecekte İşletmenin Devam Etmemesi Halinde Nasıl Değerlendirileceği

İşletmenin devam etmemesi halinde arazinin nasıl değerlendirileceğine ilişkin verilen cevaplar oldukça anlamlıdır (Çizelge 7). Ova köyündeki işletmecilerin %28,33'ü arazinin satılacağını belirtirken, %71,67'si ise ortak veya kiraya verileceğini belirtmişlerdir. Dağ köyünde ise arazinin satılacağını belirtenlerin oranı sadece %18,33 olarak belirlenmiştir. Bu durum toprağa olan bağlılığın yanı sıra, kente göç eden kişilerin ek gelir sağlamayı amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Tarım sektöründe işletme ölçeğinin büyümesi açısından kente göç eden kişilerin sahip olduğu arazileri satması için uygulanabilir politikalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

IV. SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre ova ve dağ köylerinde demografik yapıya ilişkin kısmi farklılıklar olmakla birlikte, ekonomik büyüklüğe yönelik çok fazla farklılık bulunmamaktadır. Ova köyünde sulu tarımdan kaynaklanan bitkisel üretim gelirinin, dağ köyünde ise hayvansal üretim gelirinin daha fazla gerçekleştiği belirlenmiştir. Her iki köyde de büyük çoğunluğu emeklilik gelirinden oluşan tarım dışı gelir söz konusudur ve toplam aile geliri içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Ova ve dağ köylerinde geçmiş on yıl içerisinde ailede yaşayan nüfusun, işletme arazisi miktarının ve özellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığının önemli ölçüde azaldığı belirlenmiştir. Gelecek on yıl içerisinde işletmelere ait bir çok özelliğin çok az değişim göstereceği, ancak kırsal kesimden kente göç etme isteğinin olmayacağı saptanmıştır. Bu durum kırsaldan kente olan göç eğiliminin önemli ölçüde azalmaya başladığını göstermektedir. Özellikle son 10-15 yıl

içerisinde kırsal alanlarda uygulanan sosyal politikaların etkisinin kırsal göçleri azalttığı söylenebilir. Kırsal göçlerin azalması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilse bile, uzun dönemde kısmi nüfus artışının fert başına düşen tarımsal geliri azaltacağı kaçınılmazdır. Bununla birlikte kişi başına düşen yıllık gelir miktarının azlığı dikkate alındığında özellikle kırsal alanda birim alan ve birim hayvandan elde edilen gelirin yanı sıra, kırsal kalkınmaya yönelik farklı politikaların uygulanması gerekmektedir.

Kırsal alanda tarımsal üretimi gerçekleştiren işletmelerde üreticilerin yaş ortalamasının yüksek olması gelecek yıllarda işletmedeki tarımsal faaliyetlerin kimler tarafından gerçekleştirileceği konusunu gündeme getirmektedir. İşletmecilerin yaş ortalamasının azaltılması yönünde yürütülen genç çiftçilere yönelik projelerin, söz konusu ortalamayı önemli düzeyde düşürmeyeceği bilinen bir gerçektir. Tarım işletmelerinde tarımsal faaliyetler genel olarak babadan oğula sürdürülmektedir. Yapılan araştırmada ova köyündeki işletmecilerin %75,00'i, dağ köyündeki işletmecilerin ise %68,33'ü işletmenin devamının olmayacağını belirtmişlerdir. İşletmenin devam etmemesi halinde arazinin nasıl değerlendirileceğine ilişkin olarak ova köyündeki işletmecilerin %28,33'ü arazinin satılacağını belirtirken, %71,67'si ise ortak veya kiraya verileceğini belirtmişlerdir. Dağ köyünde ise arazinin satılacağını belirtenlerin oranı sadece %18,33 olarak belirlenmiştir. Bu durum toprağa olan bağlılığın yanı sıra, kente göç eden kişilerin ek gelir sağlamayı amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Tarım sektöründe işletme ölçeğinin büyümesi açısından kente göç eden kişilerin sahip olduğu arazileri satması için uygulanabilir politikalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

REFERENCES

- [1] Haylı ve Altınbilek, 2001. "Erzincan Ovası ve Yakın Çevresindeki Köylerin Başlıca Coğrafi Özellikleri-Principal Geographical Characteristics of Villages in Erzincan Plain and Near Environment", ResearchGate, November 2001.
- [2] Uzunöz M., Çiçek A., 2003. "Gelişmişlik Açısından Farklı İki Yöredeki Tarım İşletmelerinin Toplumsal ve Tarımsal Yapısının Üretim Sistemleri ve Tarımsal Gelire Etkileri Üzerine Bir Araştırma, Tokat İli Kazova ve Artova Bölgesi Örneği", <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/82394>
- [3] Eren Yalçın G., Öcal Kara F., 2016. Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri.GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tarım Ekonomisi Bölümü, Şanlıurfa.<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/225582>
- [4] Gürbüz ve Karabulut, 2008. "Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 50, s. 37-60, İstanbul, 2008.
- [5] Pazarlıoğlu, V., 2007. "İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi", Celal Bayar Üniversitesi, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14(1):121-135, Manisa.
- [6] Aslan & Boz. "Kırsal Alandan Kentlere Göçü Etkileyen Faktörler: Adana Örneği. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi", 2004, Tokat.
- [7] Güreşçi ve Yurttaş. "Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği". Tarım Ekonomisi Dergisi, 2008, 14 (2): 47 – 54.
- [8] Güreşçi, E., 2010. "Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme", Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 2, Sayı 2, 2010 ISSN: 1309 -8012